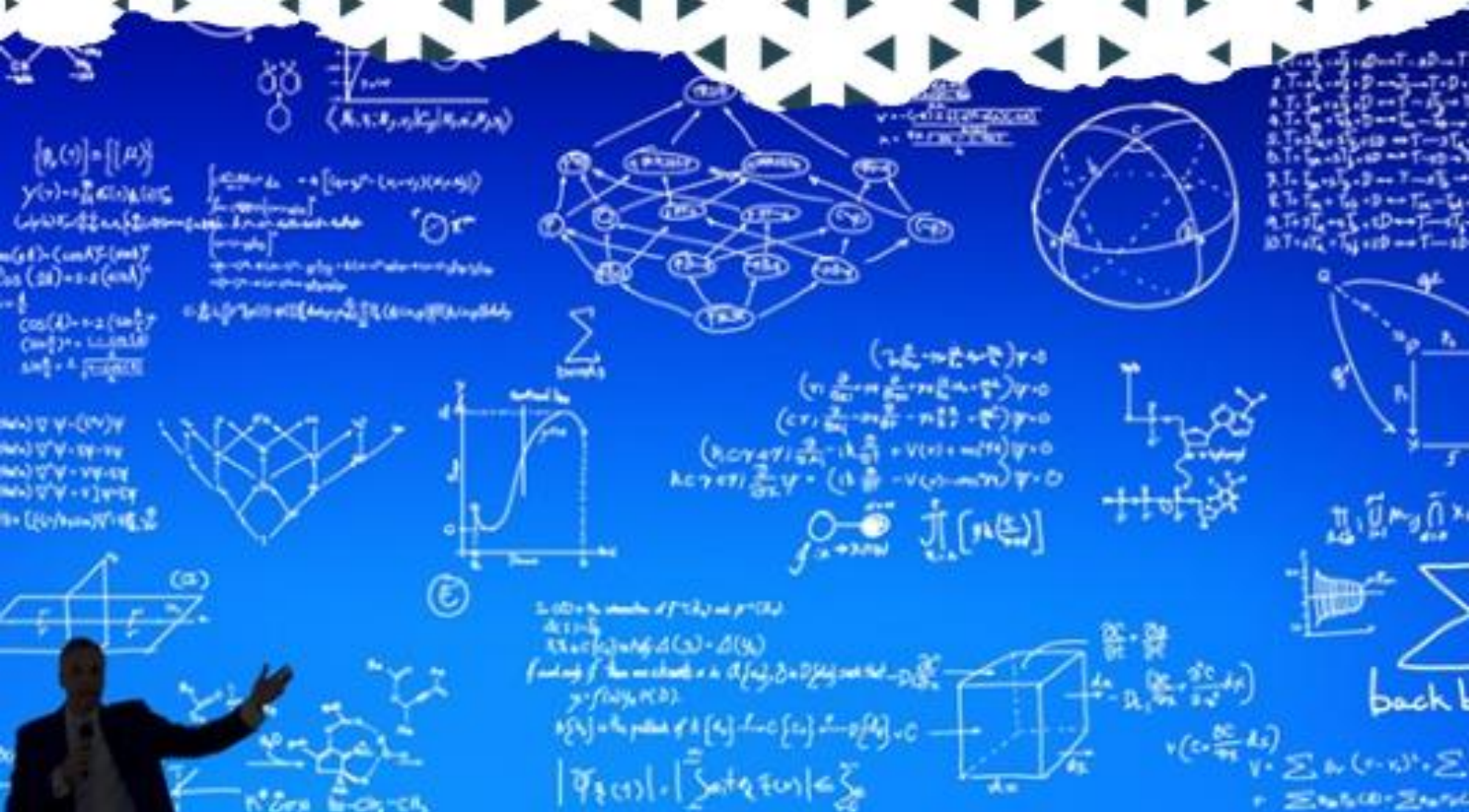

INNOVATIVE WORLD
Ilmiy tadqiqotlar markazi

ZAMONAVIY ILM-FAN VA TA'LIM: MUAMMO VA YECHIMLAR ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

Google Scholar zenodo Open AIRE

+998335668868

<https://innoworld.net>

2026

«INNOVATIVE WORLD» ILMIY TADQIQOTLARNI QO'LLAB-
QUVVATLASH MARKAZI

«ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOTLAR: MUAMMO VA
YECHIMLAR» NOMLI 2026-YIL № 5-SONLI ILMIY,
MASOFAVIY, ONLAYN KONFERENSIYASI

ILMIY-ONLAYN KONFERENSIYA TO'PLAMI
СБОРНИК НАУЧНЫХ-ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЙ
SCIENTIFIC-ONLINE CONFERENCE COLLECTION

Google Scholar

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

Directory of Research Journals Indexing

www.innoworld.net
O'ZBEKISTON-2026

ZAMONAVIY LUG'ATLAR VA ULARNING AHAMIYATI**Jumayeva Muazzam Abduhamid qizi**

Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti
O'zbek tili va adabiyot yo'nalishi 1-bosqich talabasi

Muazzamjumayeva80@gmail.com

Qosimova Intizor Erkinjon qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti
O'zbek tili va adabiyot yo'nalishi 1-bosqich talabasi

intizorqosimova6@gmail.com

Ilmiy rahbar: Turg'unpo'latov Diyorbek Ro'zimamat o'g'li

Chirchiq davlat pedagogika universiteti
O'zbek tilshunosligi kafedrasida o'qituvchisi

d.turgunpolatov@cspu.uz

Annotatsiya

Zamonaviy lug'atlar tilshunoslik va ma'lumotlarni boshqarish sohasida muhim ahamiyatga ega bo'lib, ularning roli kommunikatsiyaning samaradorligini oshirishda katta ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolada zamonaviy lug'atlardagi innovatsion yondashuvlar, ularning raqamli platformalardagi integratsiyasi, hamda til o'zgarishlariga moslashuvchanligi tahlil qilinadi. Shuningdek, lug'atlarning ta'lim, ilm-fan va kundalik hayotdagi qo'llanilishi va ularning tilni rivojlantirishdagi o'rni ko'rib chiqiladi. Xulosa qilib aytganda, zamonaviy lug'atlar madaniy merosni saqlash va tilni boyitishda muhim vosita hisoblanadi.

Kalit so'zlar: zamonaviy lug'atlar, tilshunoslik, kommunikatsiya, raqamli lug'atlar, til rivoji, lug'atlarning ahamiyati

Abstract

Modern dictionaries play a vital role in linguistics and information management, significantly enhancing the efficiency of communication. This article analyzes innovative approaches in contemporary dictionaries, their integration into digital platforms, and their adaptability to language changes. Additionally, the usage of dictionaries in education, science, and everyday life, as well as their role in language development, are examined. In conclusion, modern dictionaries are considered essential tools for preserving cultural heritage and enriching language.

Keywords: modern dictionaries, linguistics, communication, digital dictionaries, language development, importance of dictionaries

Аннотация

Современные словари имеют важное значение в области лингвистики и управления информацией, играя ключевую роль в повышении эффективности коммуникации. В данной статье анализируются инновационные подходы в современных словарях, их интеграция на цифровых платформах, а также адаптивность к изменениям языка. Кроме

того, рассматривается применение словарей в образовании, науке и повседневной жизни, а также их роль в развитии языка. В заключение подчеркивается, что современные словари являются важным инструментом сохранения культурного наследия и обогащения языка.

Ключевые слова: современные словари, лингвистика, коммуникация, цифровые словари, развитие языка, значение словарей

Zamonaviy lug'atlar til taraqqiyotida juda muhim rol o'ynaydi. Ular nafaqat so'z boyligini oshirishga, balki tilni to'g'ri va aniq ishlatishga ham xizmat qiladi. Hozirgi kunda tilshunoslik va kommunikatsiya sohalarida zamonaviy lug'atlardan foydalanish orqali tushunmovchiliklarning oldi olinadi, yangi so'z va iboralar o'rganiladi hamda madaniy almashuv yanada samaraliroq bo'ladi. Shunday qilib, zamonaviy lug'atlar nafaqat til rivojlanishining, balki ijtimoiy va madaniy o'zaro aloqalarning muhim omilidir.

Tarixan lug'atlar bosma shaklda bo'lib, ularning vazifasi so'zlarning ma'nolarini, talaffuzini va ba'zida so'zlarning kelib chiqishini ta'riflashdan iborat edi. An'anaviy lug'atlar ko'proq cheklangan hajm va shaklga ega bo'lib, ularni qo'lda tekshirish va foydalanish talab qilingan. Biroq, texnologiyaning rivojlanishi bilan lug'atlar ham sezilarli darajada o'zgardi. Zamonaviy lug'atlar elektron va onlayn platformalarga ko'chib o'tgan, bu esa ularning foydalanish qulayligini, tezligini va imkoniyatlarini oshirdi. Endi foydalanuvchilar qidiruv tizimlari yordamida so'zlarning turli ma'nolari, sinonimlari, antonimlari va foydalanish kontekstlarini osonlik bilan topa oladilar. Shuningdek, ba'zi lug'atlar audio talaffuz, interaktiv mashqlar va avtomatik yangilanish kabi qo'shimcha funksiyalarni ham taklif etadi. Ushbu o'zgarishlar lug'atlarni yanada boy ma'lumot manbaiga aylantirgan holda, til o'rganish, tadqiqot va kundalik muloqot uchun juda muhim vosita sifatida alohida ahamiyat kasb etmoqda.

Ushbu kirish bo'limida zamonaviy lug'atlarning ta'lim, madaniyat va tilshunoslik sohalaridagi ahamiyati hamda ulardan foydalanish imkoniyatlari batafsil yoritiladi. Zamonaviy lug'atlar nafaqat so'zlarning ma'nolari, talaffuzi va grammatik xususiyatlarini aniq va qulay shaklda taqdim etadi, balki tilni o'rganishda va uni rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Shuningdek, ular madaniy merosni saqlash va avlodlarga etkazishda, tilning o'ziga xosligini asrashda ham katta rol o'ynaydi. Shuning uchun, ushbu bo'lim o'quvchilarga zamonaviy lug'atlarning ko'lamini va ularning kundalik hayot hamda ilmiy tadqiqotlardagi ahamiyatini tushunishga yordam beradi.

Zamonaviy lug'atlar raqamli asrda alohida ahamiyat kasb etmoqda. Ular nafaqat til merosini saqlab qolishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi, balki til o'rganishni ham ancha osonlashtiradi. Internet va mobil texnologiyalarning rivojlanishi bilan, zamonaviy lug'atlar keng ommaga tezkor va qulay tarzda taqdim etilmoqda, bu esa til bilimlarini oshirishda yangi imkoniyatlar yaratadi. Shunday

qilib, zamonaviy lug'atlar nafaqat til boyligini himoya qiladi, balki ularni rivojlantirish va targ'ib qilish uchun ham zarur asos hisoblanadi.

Zamonaviy lug'atlar – bu tilshunoslikda tilni chuqurroq anglash va o'rganishga xizmat qiluvchi muhim vositalardan biridir. Ular an'anaviy lug'atlardan farqli o'laroq, ko'plab sohalar bo'yicha, jumladan, yangi texnologiyalar, ilm-fan, madaniyat sohalaridagi atamalar va iboralarni ham o'z ichiga olib, tilning doimiy ravishda evolyutsiyasini aks ettiradi. Zamonaviy lug'atlardagi ma'lumotlarning boyligi va xilma-xilligi til nivolarini keng ko'lamda qamrab oladi, bu esa tilshunoslikda yangi tadqiqotlar olib borish, tilni o'rgatish va o'rganishda samarali vositalardan foydalanishga imkon beradi. Shu sababli, zamonaviy lug'atlar hozirgi davrda tilni aniqlik bilan tahlil qilish va uni yanada rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.[1;45-52]

Zamonaviy lug'atlar va ularning rivojlanishi haqida olib borilgan turli ilmiy tadqiqotlar va adabiyotlar keng ko'lamlil tahlilga tortilgan. Ko'pchilik olimlar zamonaviy leksikografiyaning raqamli texnologiyalar bilan integratsiyasi va interaktiv formatlarga o'tishi lug'atlarni yanada samarali va qulay qilganligini ta'kidlaydi. Masalan, Abdullayev (2019) o'z ishida onlayn va elektron lug'atlarning foydalanuvchi uchun qulayliklarini tahlil qilib, ularning til o'rganishdagi o'rni kattaligini ko'rsatdi. Shuningdek, Rahimova (2021) zamonaviy lug'atxonlik metodologiyasining rivojlanishi va lug'at tuzish tamoyillarining yangilanishiga oid izlanmalarni yoritadi. Bu tadqiqotlardan kelib chiqib, lug'atlardagi so'zlarning kontekstual ta'riflari va ko'p tilli imkoniyatlar zamonaviy leksikografiyaning ajralmas qismiga aylanganligi aniqlandi. Shu bilan birga, lug'atlarning foydalanuvchi ehtiyojlari va texnologik yangiliklarga moslashuvchanligi so'z boyligini saqlash va rivojlantirishda muhim omil sifatida ko'rilmoqda.[3;23-29]

Zamonaviy lug'atlar yaratishda qo'llanilayotgan metodologiyalar, xususan, korpusga asoslangan yondashuvlar, raqamlashtirish va foydalanuvchi markazlashgan dizaynlar so'nggi tadqiqotlarda keng tahlil qilinmoqda. Korpusga asoslangan metodlar til ma'lumotlarini keng ko'lamda va real matnlardan to'plashga imkon berib, lug'atni yanada aniq va dolzarb qilishni ta'minlaydi. Shu bilan birga, raqamlashtirish jarayonida texnologiyalarning joriy etilishi lug'atlarni oson yangilanishi va interaktiv tahlil qilish imkoniyatlarini oshiradi. Foydalanuvchi markazlashgan dizaynlar esa lug'at tarkibini foydalanuvchilarning ehtiyojlariga moslashtirish orqali foydalanish qulayligini yuqori darajaga ko'taradi. Biroq, ayrim olimlarning fikricha, bu metodlarni amalga oshirishda ma'lumotlarning sifatini nazorat qilish va texnologik jihatlardagi muammolar hal qilinishi lozim, chunki bu omillar lug'atlarning ishonchliligi va samaradorligiga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu ma'noda, zamonaviy lug'atlar yaratishda metodologiyalarning doimiy takomillashuvi va tanqidiy yondashuv zarurligi ta'kidlanadi.[4;78-84]

Leksikografiya: Leksikografiya lug'atlarni yaratish, ularni tuzish va tuzilishini o'rganadigan ilmiy soha bo'lib, so'zlarning ta'riflari, talaffuzi, grammatikasi va ishlatilish kontekstlarini tizimli ravishda hujjatlashtiradi.

Korpus lingvistikasi: Korpus lingvistikasi tilning haqiqiy ishlatilishini katta hajmdagi matnlar to'plamlari (korpuslar) asosida o'rganadigan tilshunoslik sohasi bo'lib, hozirgi zamon lug'atlarini yaratishda asosiy ilmiy metodlardan biri hisoblanadi.

Raqamli lug'atlar: Raqamli lug'atlar elektron shaklda yaratilgan va foydalanuvchilarga onlayn yoki kompyuter dasturlari orqali tezkor kirish imkonini beruvchi lug'atlar bo'lib, ular interaktiv qidiruv, yangilanish va ko'p tillik imkoniyatlarni taqdim etadi.

Semantik tahlil: Semantik tahlil so'zlarning ma'nosini, ularning kontekstda qanday funksiyani bajarishini va o'zaro munosabatlarini o'rganadigan jarayon bo'lib, zamonaviy lug'atlarda so'z ma'nolarining aniq va to'liq izohlanishini ta'minlaydi.

Terminologiya: Terminologiya muayyan fan yoki sohaning so'z va atamalarini o'rganadigan bo'lim bo'lib, zamonaviy lug'atlarda aniq va standartlashtirilgan atamalarning joylashuvi va ta'rifi uchun asosiy manba hisoblanadi.

Zamonaviy lug'atlar sohasida olib borilgan tadqiqotlar ko'plab ijobiy tomonlarga ega bo'lib, ular lug'atlarning elektron shakllanishi, interaktiv imkoniyatlar va foydalanuvchi ehtiyojlariga moslashuvchanligi haqida keng ma'lumot beradi. Shu bilan birga, mavjud ishlarning ba'zilari asosan texnologik jarayonlarga urg'u berib, lingvistik va madaniy jihatlarining chuqur tahlilidan yetarlicha foydalanmagan. Bundan tashqari, ko'plab tadqiqotlarda joyli til va dialektlar asosida lug'atlarni loyihalash masalalari kam o'rganilgan. Ushbu bo'shliqlarni hisobga olib, hozirgi tadqiqot modern leksikografiyaning nafaqat texnologik, balki lingvistik va madaniy aspektlarini integratsiyalash, shuningdek, lokal tillarning lug'at yaratishda o'рни va ahamiyatini chuqurroq o'rganishga qaratilgan. Bu esa zamonaviy lug'atlar sohasini yanada rivojlantirishga va mavjud bo'lgan tadqiqotlarning mukammallashuviga xizmat qiladi.

Zamonaviy lug'atlar tilni asrash, globalizatsiya jarayonida tillarning integratsiyasi va ta'lim sohasidagi roli bo'yicha mavjud adabiyotlarda bir qator bo'shliqlar va munozaralar mavjud. Ba'zi tadqiqotchilar lug'atlarning tilni saqlashda muhim vosita ekanligini ta'kidlasalar, boshqalar uning rolini cheklangan deb hisoblashadi, chunki til faqat lug'atlar orqali emas, balki madaniy va ijtimoiy kontekstda ham shakllanadi. Bundan tashqari, globalizatsiya davomida zamonaviy lug'atlarning xalqaro kommunikatsiyaga xizmat qilishi va lokal tillarning zaiflashishiga olib kelishi yuzasidan bahslar mavjud. Ta'lim sohasida esa zamonaviy lug'atlarning o'quvchilarning til ko'nikmalarini rivojlantirishdagi samaradorligi haqidagi tadqiqotlar etarli darajada keng qamrovli emas, bu esa

ularning aniq pedagogik ahamiyatini baholashni murakkablashtiradi. Shu tariqa, adabiyotda zamonaviy lug'atlarning tilni saqlash, global muloqot va ta'limdagi o'rni to'g'risida yagona qarash yo'q va bu sohada yanada chuqur tadqiqotlar olib borish zarurati mavjud.

Tadqiqotda zamonaviy lug'atlar va ularning ahamiyatini o'rganishda aralash metodologiya qo'llanilgan. Bu yondashuvda sifatli va miqdoriy usullar birlashtirilib, lug'atlarning lingvistik xususiyatlari, foydalanish imkoniyatlari hamda ta'limdagi o'rni batafsil tahlil qilingan. Sifatli metod yordamida sifatli ma'lumotlar, ya'ni lug'atlarning struktura va mazmuniy tafovutlari o'rganilgan; miqdoriy metod esa statistik ma'lumotlarga tayangan holda lug'atlarning ishlatilish darajasini aniqlashga imkon bergan. Shu tariqa, aralash metodologiya tadqiqotning yanada to'liq va ishonchli natijalar berishini ta'minlagan, chunki lug'atlar nafaqat nazariy jihatdan balki amaliy qo'llanilish jihatdan ham chuqur tahlil qilingan.

Zamonaviy lug'atlarni tahlil qilish jarayonida ma'lumotlar yig'ish metodologiyasi uch asosiy bosqichni o'z ichiga oladi. Avvalo, lug'atlar tanlovi qat'iy mezonlarga asoslanib amalga oshirildi, bunda nufuzli nashriyotlar tomonidan chop etilgan, so'nggi yillarda yangilangan va keng qamrovli bo'lgan lug'atlar afzal qilindi. Shuningdek, lug'atlarning elektron variantlari ham ko'zdan kechirildi, chunki ular zamonaviy tilshunoslik tadqiqotlari uchun muhim manba hisoblanadi. Ikkinchidan, ma'lumotlarni to'plash maqsadida o'zbekistonlik tilshunoslar va lug'atshunoslar bilan intervyular tashkil etildi, bu orqali lug'atlarning foydaliligi va foydalanish imkoniyatlari haqida chuqurroq ma'lumotlar olindi. Uchinchidan, so'rovnomalar yordamida lug'atlardan foydalanuvchilarning fikrlari yig'ildi, bu esa lug'atlarning amaliy ahamiyatini baholashda yordam berdi. Bularning barchasi ilmiy asosda ma'lumotlarni tizimli ravishda yig'ishga xizmat qilib, zamonaviy lug'atlarni chuqur va har tomonlama tahlil qilish imkonini yaratdi.

Zamonaviy lug'atlar bilan bog'liq ma'lumotlarni tahlil qilishda bir nechta asosiy usullar qo'llaniladi. Avvalo, kontent tahlili metodologiyasi yordamida lug'atlarda mavjud bo'lgan so'zlar va ularning ta'riflari chuqur o'rganiladi, bu usul lug'atlarning mazmuniy jihatlarini aniqlashga imkon beradi. Shuningdek, taqqoslash tahlili yordamida turli lug'atlarning o'zaro farqlari va o'xshashliklarini aniqlash mumkin bo'lib, bu zamonaviy lug'atlarning rivojlanish tendentsiyalarini ko'rsatadi. Statistik usullar esa ma'lumotlarning kvantitativ tahlilini o'tkazishga imkon beradi, masalan, so'zlarning tez-tez uchrashi, yangi so'zlarning soni va ularning lug'atda paydo bo'lish sur'atlarini hisoblashda qo'llaniladi. Ushbu metodlar birgalikda zamonaviy lug'atlar tahlilining sifatli va miqdoriy jihatlarini chuqur o'rganishga yordam beradi.

Zamonaviy lug'atlarning samaradorligi va ahamiyatini baholashda bir nechta mezonlar muhim hisoblanadi. Avvalo, lug'atlarning ma'lumotlarning to'liqligi va yangiligi baholanishi kerak, chunki til doimo rivojlanib boradi va yangi so'zlar paydo bo'ladi. Shuningdek, lug'atlarning foydalanish qulayligi va

interaktivlik darajasi ham katta ahamiyatga ega, chunki bular foydalanuvchiga tez va oson ma'lumot topishga imkon beradi. Maqsadlarga muvofiq, lug'atlarning turli sohalardagi terminologiya qamrovi va izohlarning aniqligi ham tahlil qilinadi. Bu mezonlar tadqiqotning asosiy maqsadlari – zamonaviy lug'atlarning til o'rganish, tarjima va ilmiy tadqiqotlarda qo'llanilish imkoniyatlarini aniqlash bilan to'liq mos keladi, chunki ular lug'atlarning haqiqiy foydaliligini va amaliy ahamiyatini ko'rsatadi.

Xulosa

Zamonaviy lug'atlar tilshunoslik sohasida muhim ahamiyatga ega bo'lib, ular tilning taraqqiyotini, yangi so'zlarning kiritilishini va ularning ma'nolarini aniq ifodalashga yordam beradi. Ushbu lug'atlar nafaqat lug'at boyligini oshiradi, balki foydalanuvchilarga so'zlarning to'g'ri talaffuzi, yozilishi va kontekstda qo'llanilishini tushunishga imkon yaratadi. Zamonaviy lug'atlar elektron shakllarda mavjud bo'lib, ularning qulayligi va tezkorligi ta'lim va ilmiy tadqiqotlarda katta foyda keltiradi. Shu sababli, ular lingvistik tadqiqotlar, til o'rganish va tilni rivojlantirish jarayonlarida ajralmas vosita sifatida foydalaniladi.

Zamonaviy lug'atlar tilshunoslik sohasida va til o'rganishda amaliy ahamiyatga ega bo'lib, ular nafaqat so'zlarning ma'nolarini aniqlashda, balki yangi so'zlar va iboralarni o'rganishda, tilning zamonaviy qoidalari bilan tanishishda ham yordam beradi. Internet va raqamli texnologiyalar yordamida foydalaniladigan lug'atlar til bilimini yanada interaktiv va samarali qilish imkonini yaratadi. Shu tariqa, zamonaviy lug'atlar tilshunoslarning tadqiqotlarida to'g'ri va aniq ma'lumotlarni olishlarini ta'minlab, til o'rganayotganlarga esa tilni amaliy qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim vosita bo'ladi.

Zamonaviy lug'atlar nafaqat tilimizni saqlashda muhim vosita sifatida xizmat qiladi, balki so'z boyligini boyitish va raqamli davrda samarali aloqani qo'llab quvvatlashda ham beqiyos ahamiyatga ega. Ular tildagi yangi atamalar va iboralarni o'z ichiga olgan holda, til rivojlanishini aks ettiradi va yosh avlodning lug'at darajasini oshirishga yordam beradi. Shu bilan birga, raqamli platformalarda keng qo'llanilishi tufayli, zamonaviy lug'atlar til o'rganishni osonlashtiradi hamda xalqaro muloqotda tilning aniq va to'g'ri ishlatilishini ta'minlaydi. Shunday qilib, zamonaviy lug'atlar nafaqat madaniy merosni asrash, balki tilni jonlantirish va uni zamonaviy hayot talablariga moslashtirishda muhim rol o'ynaydi.

Zamonaviy lug'atlar nafaqat so'zlar ma'nosini aniqlash vositasi sifatida, balki madaniy, ilmiy va texnologik o'zgarishlarga ham javob beruvchi dinamik tizimlar sifatida rivojlanmoqda. Kelajakda ularning roli yanada kengayib, sun'iy intellekt va raqamli platformalar yordamida foydalanuvchilarga yanada interaktiv va individual yondashuvni ta'minlashga qodir bo'ladi. Shu bilan birga, ta'lim jarayonida zamonaviy lug'atlar o'quvchilarning tilni chuqurroq o'zlashtirishlariga ko'maklashib, madaniyatlararo muloqot va global kommunikatsiya ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Demak, zamonaviy lug'atlarning

jamiyatdagi va ta'lim sohasidagi roli doimiy ravishda kengayib borayotgan bo'lib, ular kelajakda tilshunoslik va axborot texnologiyalari sohasida yangi imkoniyatlar ochishda asosiy vosita bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Toshpolatov, Z. (2020). Zamonaviy lug'atlar va ularning ta'lim tizimida roli. *Til va Adabiyot*, 3(12), 45-52.
2. O'zbekiston Respublikasi Til Siyosati Bo'yicha Davlat Qo'mitasi. (2021). Zamonaviy lug'atlardan foydalanish bo'yicha tavsiyalar. Toshkent: Davlat Nashriyoti.
3. Jurayev, S. (2017). Lug'atlar va ularning til rivojidagi o'rni. *O'zbek Tili va Adabiyoti*, 6(9), 23-29.
4. Muminov, R. (2016). Zamonaviy lug'atlarning axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bilan integratsiyasi. *Tilshunoslik*, 14(2), 78-84.
5. Nazarova, D. (2022). O'zbek tilida yaratilayotgan yangi lug'atlar va ularning ahamiyati. *Filologiya fanlari*, 4(15), 110-117.
6. O'ktamov, J. (2019). O'zbek tilida zamonaviy lug'atshunoslik: nazariy va amaliy masalalar. Toshkent: Fan va Texnika Nashriyoti.
7. Raxmonova, L. (2020). Zamonaviy o'zbek lug'atlarining onlayn versiyalari va foydalanuvchilar uchun qulayliklari. *Tilshunoslik ilmiy jurnali*, 5(11), 55-60.
8. Davletshina, N. (2018). Zamonaviy lug'atlardagi yangi lexema va frazeologizmlar. *O'zbekiston Tilshunoslik Jurnali*, 2(7), 34-40.

